

De heropening van scholen: op basis van welke kennis?

Didier Jourdan¹, Nicola Gray², Michael Marmot³, Goof Buijs⁴, Paul van der Velpen⁵

In Nederland zijn sinds medio mei de basisscholen en de kinderopvang weer deels open. Gevolgd door het voortgezet onderwijs begin juni en het middelbaar beroepsonderwijs medio juni. In Engeland is er nog geen duidelijkheid over het openstellen van scholen, Denemarken stelde de scholen al in april open, in Duitsland 4 mei en Frankrijk net als Nederland 11 mei. De Directeur Generaal van de WHO verklaarde op 12 maart dat het beheersen van de COVID-19 pandemie een zaak is van het vinden 'van een delicate balans tussen gezondheidsbescherming, het voorkomen van economisch en sociaal risico en respect voor de mensenrechten'¹. Het weer openstellen van scholen kunnen we zien als een symbolische en praktische stap op weg naar herstel. Het gaat om belangrijke politieke besluiten die op stevig bewijs moeten zijn gefundeerd.

De invloed van schoolsluiting op leerlingen

De beschikbare data tonen aan dat schoolsluiting invloed heeft op alle leerlingen en bijdraagt aan het vergroten van ongelijkheid². De school is zowel een leefomgeving voor leerlingen en personeel als een leeromgeving³. Naast de kwantitatieve en kwalitatieve effecten van schoolsluiting op leerlingen, krijgen de meest kwetsbare leerlingen geen schoolmaaltijden meer en ontbreekt de begeleiding van onderwijsbegeleiders, gezondheidsmedewerkers en sociaal werkers. Ook versterkt opsluiting economische problemen van gezinnen die kunnen leiden tot toename van huiselijk geweld, kindermisbruik en verwaarlozing⁴. De nieuwste bevindingen binnen de neurowetenschap tonen aan dat de hersenen gedurende de kinder- en pubertijd de verbindingen voor sociaal contact dienen aan te leggen om op latere leeftijd gezond en gelukkig te blijven. Ontbering van sociale prikkels in deze kritieke periode van ontwikkeling kan gevolgen hebben op de lange termijn.

De invloed van schoolsluiting op de epidemie

Uit een recent literatuuronderzoek bleek dat bij eerdere coronavirusepidemieën de overdracht in scholen zeer laag of afwezig was⁵. Modelstudies voor de Covid-19 pandemie voorspellen dat het sluiten van scholen slechts 2-4% doden voorkomt, veel minder dan andere 'social distancing' maatregelen. Het lijkt erop dat heropening van scholen haalbaar is als deze wordt gecombineerd met het gebruik van barrières, sociale maatregelen om afstand te nemen en een stevig programma voor het testen, opsporen van contacten en isoleren. Wetenschappelijke kennis alleen is niet voldoende om beleid en praktijk te bepalen; er moet ook gekeken worden naar andere kennisbronnen, vooral

---

¹ professor, chairholder UNESCO chair and WHO collaborating Center for Global Health & Education, Université Clermont Auvergne

² geaffilieerd onderzoeker, UNESCO chair and WHO collaborating Center for Global Health & Education, Université Clermont Auvergne

³ professor, directeur UCL Institute of Health Equity, Londen

⁴ manager, UNESCO Chair and WHO Collaborating Center for Global Health & Education, Nederland

⁵ directeur GGD Gelderland Midden

van andere landen en de kennis van professionals in de praktijk. Het samenvoegen van data is nodig om vast te stellen wat wenselijk en haalbaar is.

Ervaringen van landen waar scholen niet zijn gesloten

Laten we eens kijken naar de situatie in Taiwan, een land dat alom erkend wordt voor zijn succesvolle aanpak van de crisis⁶. Het aantal COVID-19 besmettingen is erg laag gebleven, ondanks de nabije ligging naast China. Dit is grotendeels te danken aan het voorbereid zijn van de instanties, intensief samenwerken tussen de sectoren op alle niveaus en een snelle en volledige respons. Hun belangrijkste leerervaring van de SARS crisis in 2003 was “slim handelen, snel reageren en vroegtijdig inzetten”⁷. Het testen van nabije contacten van de geïnfecteerden, en hun daaropvolgende 14-daagse quarantaine thuis, was de belangrijkste strategie voor de inperking. Op landelijk niveau werden gedifferentieerde regels voor de sluiting van scholen vastgesteld⁸: 14 dagen thuis quarantaine als een docent of leerling besmet is; sluiting van een school als 2 of meer docenten/leerlingen een bevestigde infectie hebben; sluiting van scholen in een wijk of stad als eenderde van hun scholen dicht moeten. In klaslokalen en schoolkantines zijn leerlingen gescheiden van elkaar met plastic schermen tussen hun bureaus, de lichaamstemperatuur wordt systematisch gemeten en het dragen van mondmaskers is verplicht. Uit een onderzoek onder middelbare scholieren bleek een uitstekende integratie van de barrièremaatregelen; de meerderheid (70%) was van mening dat deze maatregelen geen invloed hadden op hun leerproces⁹. Ook al zijn dit soort vergelijkingen beperkt vanwege verschillen in de culturele en sociale context van de landen, vanwege ervaringen met het beheersen van de epidemie of door de bekendheid van het publiek met maatregelen over barrières en social distancing, toch is het voor Nederland nuttig om lering te trekken uit het succes ervan.

Speerpunten voor het heropenen van scholen

In de komende periode is de grootste uitdaging om een onderwijssysteem te ontwerpen dat zowel effectief leren als de bescherming van de gezondheid van studenten en medewerkers mogelijk maakt. Aan de hand van de beschikbare gegevens kunnen we vier speerpunten vaststellen die zowel de politieke besluitvorming als het handelen van ouders, leerlingen, schoolpersoneel en schoolondersteuners kunnen sturen.

1. Een gedifferentieerde en progressieve aanpak

Omdat het niveau van het epidemiegevaar, de sociale en gezondheidsgevoeligheid van de leerlingen en de beschikbare voorzieningen per regio en zelfs per school verschillen, is het niet mogelijk om de heropening van scholen overal op dezelfde manier uit te voeren. Een praktische stap vooruit is een landelijk kader ter ondersteuning van de besluitvorming en lokale sturingsmechanismen – met actieve betrokkenheid van gekozen vertegenwoordigers, belanghebbenden in het onderwijs (management, administratie, onderwijs, gezondheid, sociaal, dienstverlenend/technisch, veiligheid, vervoer), volksgezondheid, gezinnen en leerlingen. Er moet veel tijd worden besteed aan deze raadpleging om een zo goed mogelijke strategie te kunnen opstellen die ook passend zijn¹⁰. Professionals moeten worden geschoold, intersectorale steun op het gebied van gezondheid/onderwijs en goed les- en achtergrondmateriaal is nodig. Op internationaal niveau zijn er de nodige onderwijsmaterialen ontwikkeld¹¹. De risico inschatting voor de volksgezondheid van diensten die buiten de directe controle van de school vallen, zoals het openbaar vervoer dat door

kinderen en ouders wordt gebruikt, moet deel uitmaken van het algemene plan. Tenslotte moet vanwege de geringere leerautonomie van jonge kinderen en het vroege begin van sociale en onderwijsverschillen, prioriteit worden gegeven aan de heropening van het basisonderwijs - net als in Denemarken, Frankrijk en Duitsland - vóór de middelbare school.

2. Een organisatie die leerlingen en schoolpersoneel beschermt

Onderzoek bevestigt de waarde van social distancing in combinatie met frequent handen wassen en gebruik van ontsmettingsmiddelen. Het dragen van mondmaskers blijft een controversieel onderwerp, al beveelt een recente review om, voor het geval wetenschappelijke gegevens niet consistent blijven, op grote schaal over te gaan op het "voorzorgsbeginsel"¹². Het masker biedt beperkte fysieke bescherming, omdat het virus ook wordt verspreid door druppels en contact met besmette oppervlakken, maar het werkt als een visuele herinnering en kan een "gedragsboost" geven. Een robuust heropeningsplan moet al deze hygiënemaatregelen omvatten. Het aantal leerlingen dat tegelijkertijd in verschillende ruimtes aanwezig is, kan worden verminderd door het aangeven van bewegingsruimte in het gebouw, de reorganisatie van de klaslokalen om meer ruimte tussen de studenten te realiseren, en verschillende pauzes en lunchtijden. Minder bewegingen van de leerlingen kan ook bereikt worden door docenten te vragen naar verschillende lokalen te gaan, de duur van de schoolweek te reduceren en het indelen in groepen die afwisselend aanwezig zijn in de scholen. Ook het schoolvervoer vraagt om aanpassing.

3. Een hybride pedagogische aanpak

Vanwege de lockdown is ervaring opgedaan met nieuwe manieren van lesgeven. In landen waar dit is onderzocht, blijkt een grote meerderheid van docenten en ouders zich goed te hebben aangepast aan leren op afstand, maar een minderheid van hen vindt dit problematisch¹³. Daarom zijn specifieke arrangementen nodig om ervoor te zorgen dat alle leerlingen de middelen hebben om te leren. De lancering van een nieuwe Britse regeling om laptops en routers te leveren aan kansarme studenten tijdens de lockdown helpt alleen om te laten zien welke onderwijsmiddelen (apparatuur, stille ruimte, breedbandconnectiviteit) lastig in ieder huishouden goed te regelen zijn¹⁴. Aangezien het zo goed als zeker nodig is om de tijd op school en thuis opnieuw in te richten, is het nu al van belang om ons voor te bereiden op hybride manieren van onderwijs en een grotere individualisering van de leertrajecten om zo de ongelijkheden te helpen verminderen.

4. Een vernieuwde kijk op de epidemie

Het verzuim van zowel leerlingen als schoolpersoneel kan zeer hoog zijn tijdens epidemieën ten gevolge van zowel ziekte als vrijwillige terugtrekking. Het is noodzakelijk om iedereen in staat te stellen te snappen waarom scholen worden gesloten of heropend als de 'oorlog' tegen het virus niet wordt gewonnen. Epidemieën als SARS, MERS, HIV/AIDS en Ebola werden vooral gecontroleerd door middel van screening en op de bescherming van de gehele bevolking. Dit vraagt om de ontwikkeling van vaardigheden en persoonlijke verantwoordelijkheid van de burger. Om te leren hoe te leven met het virus, lijkt het belangrijk om iedereen te helpen begrijpen dat er een nieuw evenwicht zal ontstaan: niet door het verdwijnen van het virus, maar door het beperken van de overdracht ervan. Als de lessen worden hervat, is het essentieel dat leerlingen hun kennis van micro-organismen (en niet alleen van virussen) versterken, een meer ecologische kijk leren hebben op de relatie tussen microben en de dagelijkse gezondheid, werken aan mediageletterdheid en kritisch denken, en

rekening houden met hun welzijn. Bestaand lesmateriaal zoals de 'e-bug'-serie van de EU kan in dit verband nuttig zijn¹⁵. Ook biedt een integrale aanpak van gezondheid op school, zoals via het landelijke Gezonde School programma, hiervoor een belangrijk kader.

Conclusie

Door gebruik te maken van al het beschikbare onderzoek en van het ervaringsgerichte wereldwijde bewijs kunnen we niet alleen bijdragen aan de implementatie van oplossingen die het meest geschikt zijn voor onze situatie. Ook kan de hele bevolking in staat worden gesteld om binnen de grenzen van de huidige situatie te begrijpen en effectief te handelen. Het zal nodig zijn om de werkwijzen te herzien, de samenwerking tussen de sectoren onderwijs, gezondheid en welzijn te versterken, de kennis uit verschillende bronnen te consolideren en meer besluitvormings- en actiecapaciteit op regionaal en lokaal niveau te ontwikkelen. Er is systematisch toezicht en specifiek onderzoek nodig om toekomstige reacties te onderbouwen die de verstoring van het onderwijs beperken en de gezondheid voor iedereen bevorderen. Het ondersteuningsaanbod voor het Nederlands onderwijs op het terrein van gezondheid en welzijn moet meer dan ooit inspelen op de huidige situatie.

Met dank aan Min Chien Tsai van de Fu Jen University, Taipei, Valérie Ivassenko van de UNESCO Chair en WHO Collaborating Centre in Global Health & Education, Université Clermont Auvergne.

Publicatie datum: 8 juni 2020

Copyright: UNESCO Chair Global Health & Education

De heropening van scholen: op basis van welke kennis?

1. WHO Director-General's opening remarks at the Mission briefing on COVID-19 - 12 March 2020. WHO <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-mission-briefing-on-covid-19---12-march-2020>, geraadpleegd 6 juni 2020
2. WHO: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>, geraadpleegd 6 juni 2020
3. Jourdan D. Health education in schools : the challenge of teacher training. National Institute for Prevention and Health Education, Frankrijk. 2011
4. Orben A, Tomova J, Blakemore SJ. The effects of social deprivation on adolescent social development and mental health. PsyArXiv doi:10.31234/osf.io/7afmd 20 april 2020
5. Viner MS, Russell S, Croker H, Packer J, Ward J, Stansfield C, et al. School closure and management practices during coronavirus outbreaks including COVID-19: a rapid systematic review. The Lancet Child & Adolescent Health. 2020: vol 4, issue 5, 397-404
6. Smith N. Taiwan's Vice-President Chen Chien-jen on his country's fight with Covid-19. The Telegraph 18 april 2020
7. Smith N. Taiwan's Vice-President Chen Chien-jen on his country's fight with Covid-19. The Telegraph 18 april 2020
8. Everington K. 2 cases of Wuhan virus would force school closure: Taiwan MOE. Taiwan News 20 februari 2020
9. CORONAVIRUS/Overseas travel ban on students, teachers has legal basis: Premier. Focus Taiwan 17 maart 2020
10. Roach P. NASUWT boss: My five conditions for schools to reopen. TES 21 april 2020
11. Knowledge Map WASH in Schools & Corona virus. Materials for the education system, learners and families for pre-primary, primary and secondary schools. 4th version 20 mei 2020 <https://www.susana.org/resources/documents/default/3-3831-7-1590761512.pdf> geraadpleegd 6 juni 2020
12. Greenhalgh T, Schmid M, Czypionka T, Bassler D, Gruer L. BMJ 2020 :369:m1435 doi: 10.1136/bmj.m1435 geraadpleegd 6 juni 2020
13. L'école à distance? Pas un problème, répondent parents et enseignants. RTL 5 minutes <https://5minutes.rtl.lu/actu/luxembourg/a/1494330.html>, geraadpleegd 6 juni 2020
14. Gibbons A. Coronavirus: Free laptops for disadvantaged pupils TES 19 april 2020
15. E-bug: fun games and teaching resources about microbes and antibiotics (<https://www.e-bug.eu/>), geraadpleegd 6 juni 2020